

**Натисніть тут, щоб
купити книгу на сайті
або замовляйте за телефоном:
(0352) 51-97-97, (067) 350-18-70,
(066) 727-17-62**

Галина Дудар

ДИВОВИЖНИЙ ВИТИНАНКОВИЙ СВІТ

Тернопіль
Навчальна книга — Богдан

УДК 745
ББК 85.125
Д 81

Дудар Г.М.

Д 81 Дивовижний витинанковий світ / Г.М. Дудар. — Тернопіль :
Навчальна книга – Богдан, 2018. — 72 с. : вкл. : іл.
ISBN 978-966-10-5246-7

У книзі в цікавій формі розповідається про українську витинанку як прекрасний вид декоративно-прикладного мистецтва, її історію та розвиток, а також подано короткі відомості про видатних майстрів Тернопільщини.

Видання містить практичні поради, майстер-класи, рекомендації щодо виготовлення традиційних українських витинанок та художнього вирізування з паперу, а ще — чудові історії про те, як народжуються паперові шедеври.

У додатку «Спробуй сам» читачі знайдуть заготовки майбутніх витинанок, розроблених автором книги — майстром народної творчості України.

Книга ілюстрована світлинами робіт автора та відомих майстрів Тернопілля.

Для вчителів образотворчого мистецтва, вихователів дошкільних закладів, керівників художніх студій, студентів художньо-педагогічних факультетів вищих навчальних закладів і всіх поціновувачів народного мистецтва України.

УДК 745
ББК 85.125

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

Навчальне видання

ДУДАР Галина Михайлівна

ДИВОВИЖНИЙ ВИТИНАНКОВИЙ СВІТ

Головний редактор *Богдан Будний*
Редактор *Антоніна Павліченко*
Обкладинка *Лілії Рейко*
Комп'ютерна верстка *Лілії Рейко*
Технічний редактор *Неля Домарецька*

Підписано до друку 28.10.2017. Формат 60х84/8. Папір офсетний.
Гарнітура Таймс. Умовн. друк. арк. 1,40. Умовн. фарбо-відб. 1,40+1,86 вкл.

Видавництво «Навчальна книга – Богдан»

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 4221 від 07.12.2011 р.

Навчальна книга – Богдан, просп. С. Бандери, 34 а, м. Тернопіль, 46002

Навчальна книга – Богдан, а/с 529, м. Тернопіль, 46008

тел./факс (0352) 52-19-66; 52-06-07; 52-05-48

office@bohdan-books.com *www.bohdan-books.com*

© Дудар Г.М., 2017

ISBN 978-966-10-5246-7

© Навчальна книга — Богдан, 2018

ДО ЧИТАЧІВ

Дорогі мої читачі!

Ви тримаєте в руках книгу, не схожу
на інші. Це не підручник, не посібник.

Це книга про мистецтво
ВИТИНАНКИ,

про те, як народжується
паперове диво в умілих руках.

У ній кожен знайде щось для себе.

Когось, можливо, зацікавить історія виник-
нення цього виду декоративно-прикладного
мистецтва, хтось, скориставшись практич-
ними порадами майстра, наважиться взяти
в руки ножиці. А ще, гадаю, серед вас, любі
мої, знайдуться й ті, хто за філіжанкою за-
пашної кави прочитає витинанкові історії і
надихнеться ними, повірить, що й **він сам**
зможе творити таку красу.

Тож приємного вам спілкування!

За вікном — ніч. У темному небі блискотіли зорі. Ні душі... Тільки молодий місяць з-за хмарки раз по раз заглядав у шибку, розмальовану морозяними візерунками... У шухляді старенького, потертого часом креденса лежали Ножиці, загорнуті в червону оксамитову плахтинку. Вони потемніли від часу, але залишалися такими ж гострими, як і багато років поспіль. А все тому, що невпинно працювали. Ножиці були незвичайними. Вони були чарівними. Ножиці творили красу і цим дуже пишалися. Звісно, без вправних рук Майстрині краса не могла б народитись. Як тільки Майстриня брала Ножиці в руки, вони немов прокидались од сну і починали свій танок, виписуючи ритмічні па, прокладаючи мереживні сліди на білому папері. Тонкі біленькі стинки встеляли підлогу біля ніг Майстрині, але вона не звертала на це жодної уваги. Вела тиху розмову зі своїми чарівними Ножицями, підказувала їм, куди і як рухатись у своєму танку. І від цього незвичайного тандему народжувалась КРАСА. Цю красу назвали витинанкою. Ось випурхнули легкі, мов серпанок, метелики, затріпотівши мереживними крилами. Від подиху вітерця затремтіли білі тонкі витинанкові фіранки на вікнах... Так було щоразу, коли Майстриня заходила в кімнату, висувала шухлядку, розгортала оксамитову плахтинку і діставала з неї Ножиці. Затим вона тихо шепотіла молитву, притуляла до грудей свій чарівний інструмент і... З цього моменту щастя переповнювало обох: і Майстриню, і її помічника Ножиці. Щастя творчості, щастя від усвідомлення, що ось знову народиться КРАСА...

Розділ перший

ПРО МИСТЕЦТВО ВИТИНАНКИ

ДЕ Й КОЛИ НАРОДИЛАСЬ ВИТИНАНКА?

Ачи знаєте, дорогі мої читачі, що воно таке — ВИТИНАНКА? У багатьох наших сучасників саме це слово викликає подив, і на таке просте запитання вони або відповідають «ні», або просто знизують плечима. Воно й не дивно. Адже витинанка — дуже давнє мистецтво вирізування з паперу, його корені сягають у II століття до н. е. Саме тоді в Китаї було винайдено папір. І тамтешні умільці дуже швидко знайшли застосування цьому матеріалу, крім основного, — вони почали вирізати фігурки богів до різних великих свят. Оце й були перші витинанки.

Минуло немало-небагато часу, і папір потрапив до Європи. У XVII столітті його використовували головним чином для виготовлення пакувальних паке-тів. Однак поряд з цим серед міської знаті поширилась мода на вирізування силуетів з пофарбованого в чорний колір паперу. До слова, назва «силует» походить від прізвища французького міністра фінансів Етьєна де Силуета, який був таким скупим, що його карикатуру зобразили лише у вигляді затемненого абрису.

Папір досить скоро став доступним усім. У XIX столітті в селах України, Росії, Білорусії, Словенії, Польщі, Прибалтики поряд з розписом осель фарбами почали прикрашати житло паперовими витинанками. Щоправда їх так ніхто тоді не називав. Важливу роль у збереженні й дослідженні витинанки відіграла господарсько-етнографічна виставка кінця XIX — початку XX століття, яка відбулася в місті Тернополі 1887 року (про неї писав у своїй статті «Етнографічна виставка в Тернополі» Іван Франко), згодом — виставки у Львові 1894 року, у Кракові 1902 року. Сам термін «витинанка» офіційно з'явився лише в 1913 році. Витинанка — від слова «витинати, вирізати».

Цікаво, що українському слову «витинанка» співзвучне білоруське «выцінанка» або «выстрыганка», польське «wycinanka».

Найбільшого поширення в Україні витинанка набула на Поділлі, Подніпров'ї та в Прикарпатті. А 11 вересня 2011 року в місті Могилеві-Подільському Вінницької області їй навіть відкрили перший і єдиний у світі пам'ятник під час Першого Міжнародного мистецького свята «Українська витинанка».

Звісно, вироби кожного з регіонів відрізняються своєю самобутністю, неповторністю. Якщо витинанки Подніпров'я багатоколірні і більше нагадують настінні розписи з квітами, букетами, вазонами, як наприклад, петриківські, то подільські переважно одноколірні, а орнаменти в них надзвичайно багаті — зірочки, листочки, кружальця, силуети птахів, людей. На Прикарпатті витинанки нагадують вишивку.

Якщо ви гадаєте, що витинанка — це щось старе і не сучасне, то дуже помиляєтесь.

Я спробую переконати вас у зворотному. Тож запрошую в захоплюючий світ цього мистецтва. Можливо, після нашої подорожі ви візьмете в руки чарівні ножиці і теж почнете творити красу. Але спершу дізнаємось,

ЯКІ БУВАЮТЬ ВИТИНАНКИ

Як я уже згадувала, першими витинанками були силуети. Тому їх так і називають — силуетними. У них тло відсутнє, є лише силует, який буває як суцільний, так і прорізаний. А ще є витинанки ажурні. Назва говорить сама за себе. У таких витинанках вирізають мереживні візерунки. Після цього їх наклеюють на основу — картон, папір, скло.

За способом вирізання розрізняють одинарні і складні витинанки. Одинарні витинають з одного аркуша паперу, а складні складаються з двох або більше витятих елементів. Яскравим прикладом останніх є польська витинанка-наклеянка, в якій елементи наклеюються один на одного, поступово утворюючи квітку, листок чи іншу композицію. Складні витинанки з елементами, вибитими пробійниками чи підмальованими фарбою — комбіновані або накладні. Вони дуже нагадують собою барвисті вітражі.

За способом складання паперу витинанки бувають одноосьові або багатоосьові. Прикладами одноосьових найпростіших витинанок є витяті зі скла-

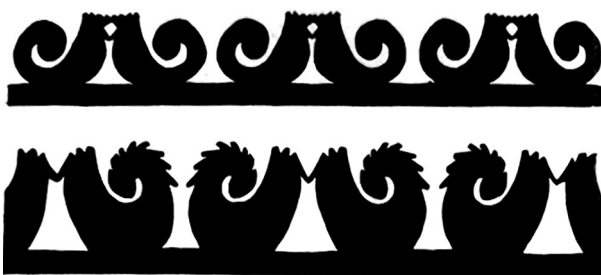

*Польська народна
витинанка-наклеянка¹*

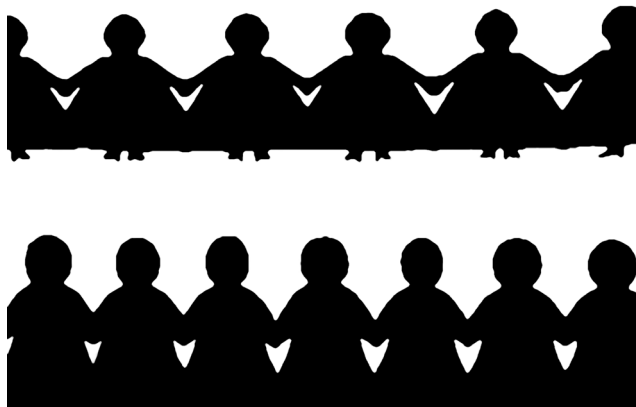
¹ url: www.skleppludowy.pl.

деного вдвоє паперу ялинка, глечик і ваза. Кожен з нас хоча б раз у житті робив витинанку власноруч. Наприклад, вирізав сніжинки до Новорічних свят. Ось це і є багатоосьова витинанка. А пам'ятаєте витяті в дитинстві «хороводи» ляльок із паперу? Це теж багатоосьова витинанка, але осі її паралельні між собою. Таку витинанку ще називають стрічковою.

Якщо ми вже заговорили про «хороводи», то хочу вам сказати, що на моїй Тернопільщині витинали стрічкові витинанки з узагальненими образами людей. Називали їх по-різному: «ляльки», «баби», «чоловічки», «хлопці». Більше було жіночих постатей. Їх пов'язували з образом Берегині. Відомі стрічкові ляльки з Борщова (1914), що складались із 16 жіночих фігурок. Про ці «хороводи» написав у своїй відомій монографії «Українські витинанки» 1986 року професор М. Станкевич, який, до слова, народився на Тернопіллі.

*Витинанки стрічкові: «пташки». с. Боришківці
Борцівського р-ну Тернопільської обл., 1914 р.*

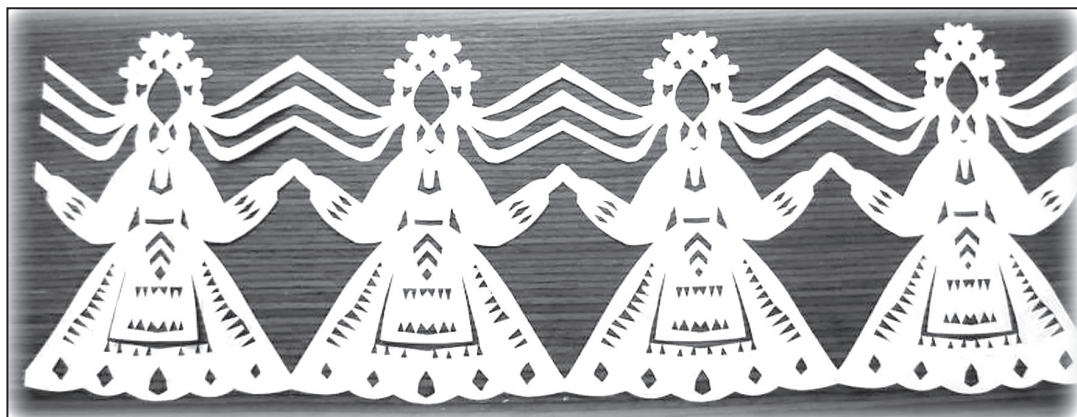

*Хоровод. Кам'янець-Подільський р-н Хмельницької обл., 1920-ті роки.
Ляльки. с. Боришківці Борцівського р-ну Тернопільської обл., 1914 р.
Світлини з монографії М. Станкевича «Українські витинанки»*

У с. Козівка Тернопільського району вирізаними фігурками коней, людей прикрашали Різдвяну зізду, з якою ходив вертеп. Їх прикріплювали всередині зізди на картонний або дерев'яний круг. У центрі встановлювали свічку.

Г. Дудар. Стрічкова витинанка «Ангелята». 2017

Г. Дудар. Стрічкова витинанка «Україночки». 2017

Коли її запалювали, круг починав рухатися, і вирізані фігурки відкидали чарівні загадкові тіні на поверхню зірки.

Ну, тепер саме час поговорити про

МАТЕРІАЛИ ТА ІНСТРУМЕНТИ

Усім зрозуміло, що основний матеріал для витинанок — це папір. Який же папір краще використовувати?

З історії витинанки на Тернопільщині дізнаємося, що найпоширенішим для витинання був тонкий кольоровий глянцевий папір, який мав блискучу поверхню, яскраві насичені кольори, легко складався і різався. Іноді використовували друкарський і канцелярський папір. Він характеризувався гладкістю,